

УДК 343.123.1

І. В. Потайчук*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри приватної охоронної діяльності**(Інститут управління та права**Запорізького національного технічного університету)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП

Широке коло об'єктів пошукової діяльності і можливих джерел одержання інформації про існування організованих злочинних груп визначає необхідність участі у виконанні цього завдання всіх служб і підрозділів правоохоронних органів і інших державних структур, покликаних зміцнювати правопорядок у країні.

Дослідженню питання взаємодії, в тому числі під час розкриття та розслідування злочинів, присвятили свої праці багато науковців, зокрема: Баулін О. В., Бондар Г. Ю., Тертышник В. М., Громов Н. А., Долженков О. Ф., Каневський Л. Л., Матусовський Г. А., Рукавишников В. П., Тертышник В. М., Удалова Л. П. та ін.

Малодослідженою, однак досить важливою в процесі виявлення ознак організованої злочинної діяльності, є взаємодія спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС і СБУ з прокуратурою, Міністерством юстиції України (зокрема Державним департаментом України з питань виконання покарань), податковою міліцією, контрольно-ревізійними установами, Державною митною службою. Недостатньо уваги

приділяється організаційній стороні даного роду взаємодії, що обумовлює актуальність обраної теми.

Взаємини державних органів і спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією визначаються ст. 18 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", відповідно до якої Національний Банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Митна служба України, Прикордонна служба України зобов'язані: повідомляти в спецпідрозділи по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією про порушення, виявлені у процесі здійснення ними своєї діяльності, що можуть свідчити про злочинну діяльність чи створювати умови для такої діяльності; надавати необхідну допомогу при проведенні оперативно-розшукових заходів (проводити в межах своєї компетенції ревізії, перевірки і інші дії по контролю за дотриманням організаціями і громадянами законодавства України організаціями і громадянами); розробляти пропозиції з удосконалення законодавства, спрямовані на усунення умов, що сприяють злочинній діяльності.

Для виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, важливе значення має чітка взаємодія спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю з контрольно-ревізійними управліннями. Мова йде не про перевірку окремого управлінського рішення, а про всебічний аналіз фінансово-господарської діяльності того чи іншого об'єкта з метою встановлення його фінансових результатів. Одним із напрямків тут є виявлення умов для розвитку організованої злочинної діяльності.

Ревізійний фінансовий контроль, як і внутрішній фінансовий контроль, може значною мірою сприяти як запобіганню, так і виявленню злочинних посягань.

Мова в даному випадку повинна йти не про окремі контакти, а про систему координованих заходів. Органи МВС, СБУ, податкової міліції і прокуратури можуть і повинні вимагати в необхідних випадках проведення ревізії, причому матеріали ревізії в цьому випадку надходять до них. У ході ревізії і досудового слідства повинен підтримуватися безперервний зв'язок між ревізором і слідчим, повинні повідомлятися щойно отримані дані, надаватися консультації і т. ін.

Функції зовнішнього контролю в Україні виконують підрозділи Головного контрольно-ревізійного Управління. У результаті своєї діяльності вони повинні зробити висновок про якість ведення внутрішнього контролю або відповісти на питання, які цікавлять спецпідрозділи по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією МВС і СБУ та інші органи.

Однак друге завдання за своїм змістом значно відрізняється від першого. Справа в тому, що для вищевказаних органів недостатньо, наприклад, проаналізувати такий показник, як продуктивність праці, за методикою, розробленою економістами, і констатувати факт зростання його чи зниження. Їм необхідно встановити, чи не стала зміна даного показника наслідком злочину. А це набагато складніше, тому що найчастіше зв'язок між злочином і показником продуктивності праці завуальований і простежити його дуже важко. Для цього необхідне розроблення спеціальних методик. Причому ці методики повинні розроблятися з урахуванням специфіки діяльності окремих галузей, а також характеру дій злочинців.

▪ Організація взаємодії правоохоронних органів при виявленні організованих злочинних груп / І. В. Потайчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2(6) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12pivozh.pdf>.

Значний інтерес може представляти аналіз даних про утворення відходів і браку при виробництві продукції. Практика показує, що нерідко якісну продукцію списують у брак, фактично ж її реалізують і кошти привласнюють [1, с. 99-101].

На ці та інші запитання відповіді можна одержати тільки в результаті тісної взаємодії з контрольно-ревізійними органами.

Для виявлення економічної основи діяльності організованих злочинних груп немаловажне значення має взаємодія спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю і податкової міліції.

Через свою вузько спрямовану діяльність податкова міліція всі свої зусилля зосереджує на виявленні фактів приховання доходів від оподаткування. У процесі перевірки тих чи інших комерційних структур податкова міліція одержує цілісне уявлення про напрямки підприємницької чи іншої діяльності, а також про можливість причетності представників даної структури до організованої злочинної діяльності, що може становити значний інтерес для спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, не говорячи вже про те, що в матеріалах податкової міліції знаходяться повні дані про керівників і засновників комерційних структур.

Взаємодія органів МВС і податкової адміністрації, на наш погляд, повинна виражатися в даний час у створенні і діяльності постійних координаційних робочих груп із представників зацікавлених главків, управлінь, відділів і підрозділів, діяльність яких повинна бути спрямована на координацію дій зазначених органів при виявленні і розслідуванні "податкових" злочинів, правопорушень у сфері економіки, споживчого ринку тощо, у яких проглядається участь організованих злочинних груп.

При цьому спецпідрозділам по боротьбі з організованою злочинністю, вважаємо, доцільно здійснювати взаємодію з податковою міліцією, в

▪ Організація взаємодії правоохоронних органів при виявленні організованих злочинних груп / І. В. Потайчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2(6) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12pivozh.pdf>.

основному, інформуючи органи податкової міліції про виявлені порушення податкового законодавства з боку юридичних і фізичних осіб. Інформація подібного роду, як правило, може бути отримана при розслідуванні економічних злочинів.

На наш погляд, уведення податкової міліції до складу структури МВС сприяло б підвищенню ефективності взаємодії зі спецпідрозділами по боротьбі з організованою злочинністю і вирішенню безлічі питань по координації їхньої спільної діяльності. Але це питання потребує окремого детального розгляду.

Необхідність взаємодії спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю з органами Державної митної служби України і Державного комітету з питань справ охорони державного кордону України зумовлена тим, що підрозділи цих органів мають можливість одержувати оперативну інформацію не тільки на території України, але і за її межами в ході захисту економічних інтересів і економічної безпеки держави шляхом боротьби з порушеннями митного законодавства, а також у ході охорони державних кордонів як України, так і інших країн СНД. У зв'язку з цим при взаємодії дуже важливий обмін взаємною інформацією з питань, що становлять інтерес у боротьбі з наркобізнесом, незаконним оборотом зброї, контрабандою радіоактивних та інших особливо небезпечних речовин, предметів художнього, історичного і археологічного надбання України і закордонних країн, об'єктів інтелектуальної власності і т. ін. Становить інтерес і взаємна інформація про пересування лідерів і авторитетів кримінального світу, їхні зв'язки за межами України, міждержавні зв'язки учасників організованих злочинних груп і т. ін. Виникає потреба в тісній взаємодії вищевказаних органів і органів МВС при проведенні пошукових заходів щодо злочинців, які зникли з місць учинення злочинів; тих, що

▪ Організація взаємодії правоохоронних органів при виявленні організованих злочинних груп / І. В. Потайчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2(6) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12pivozh.pdf>.

втекли з місць позбавлення волі, перебувають у розшуку (як у державному, так і в міжнародному).

Разом із Державною митною службою України важливо проводити здійснення контролю за вивезенням стратегічних і інших важливих для України ресурсів, матеріальних і культурних цінностей; організувати валютний контроль, спільно вести боротьбу з контрабандою.

Для виявлення ознак організованої злочинної діяльності має велике значення організація ефективної взаємодії між оперативними службами МВС і Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Відомі випадки, коли в ізоляторах тимчасового тримання і установах виконання покарань відбувається не тільки формування майбутніх організованих злочинних структур, але виробляються і злочинні плани. У теперішній час, як свідчить практика, налагоджені нелегальні зв'язки між організованими злочинними групами, створеними на волі і в установах виконання покарань.

Проникнення в організовані злочинні структури, сформовані в місцях позбавлення волі, одержання відомостей про їхню протиправну діяльність, робить цей напрямок пошукових заходів перспективним і ефективним із погляду виявлення нових первинних даних, що мають значення для боротьби з організованою злочинністю і корупцією. У зв'язку із цим із метою підвищення ефективності взаємодії спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю і установ виконання покарань, на наш погляд, необхідне створення постійних робочих груп із числа співробітників даних відомств, діяльність яких повинна бути в основному спрямована на збір і аналіз оперативної інформації щодо лідерів організованих злочинних груп і їхніх учасників, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Швидке і повне розкриття злочинів, як показує аналіз практики, звичайно неможливе без чітко налагоджених і спільних дій слідчих і оперативно-розшукових працівників. Особливо ж таке співробітництво необхідне при розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами.

Взаємодія в цьому випадку може бути разовою, епізодичною [2, с. 12-13] (пов'язаною лише з виконанням доручень слідчого по окремих епізодах справи) і постійною (здійснюваною протягом усього розслідування по справі).

Питанням поняття, форм, принципів взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів, процесуальній стороні цієї діяльності присвячена значна кількість наукових, науково-методичних робіт і рекомендацій.

Слідча і оперативно-розшукова діяльність із виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, мають певні специфічні особливості. Специфічні також у даному випадку і взаємини слідчих і оперативно-розшукових органів.

У справах, що пов'язані з розслідуванням організованої злочинної діяльності, взаємодія повинна бути постійною, що можливе лише в рамках розслідування, здійснюваного слідчо-оперативною групою.

Сутність групового методу розслідування полягає в тому, що в розкритті і розслідуванні однієї кримінальної справи одночасно беруть участь кілька слідчих і оперативних працівників, кожний з яких у межах своєї компетенції застосовує свої специфічні можливості [3, с. 157-162; 4, с. 345 і ін.].

На наш погляд, до складу слідчо-оперативної групи в даному випадку доцільно було б включати слідчих, що володіють певним досвідом

розслідування організованої злочинної діяльності, при необхідності запрошених з інших регіонів.

При одержанні інформації про проведення розслідувань по інших кримінальних справах, порушених по фактах злочинів, учинених учасниками цієї ж організованої злочинної групи, необхідно об'єднати зусилля слідчих, що здійснюють досудове слідство по даних справах.

Як показує практика, служби карного розшуку працюють здебільшого "від злочину", тобто фактично починають працювати після вчинення якого-небудь злочину. Служби ж управлінь по боротьбі з організованою злочинністю працюють "від групи", тобто відпрацьовують зв'язки конкретного формування, що діє в регіоні, незалежно від учинених ним злочинів. З цих служб слідство може одержати інформацію про склад, зв'язки, структуру, базову спрямованість організованої злочинної діяльності того чи іншого угруповання, а також про можливі корумповані зв'язки.

На практиці взаємодія з цими службами представлена у формі доручення слідчого, що надсилається на адресу місцевого РВ УБОЗ УМВС України в конкретній області, місті.

Безумовно, слідчий не завжди може одержати повну інформацію, яка його цікавить, про діяльність УБОЗ щодо однієї з організованих злочинних груп, на якомусь етапі, оскільки найчастіше мова йде про чисто оперативно-розшукову діяльність, суб'єктом якої слідчий не є.

Наявність корумпованих і інших неслужбових зв'язків представників правоохоронних органів з керівниками організованих злочинних груп практично призводить до їх зрощування і, як показує аналіз матеріалів практики, зводить нанівець зусилля слідства при розслідуванні діяльності цих формувань. У зв'язку з цим розслідування даних справ повинне з

▪ Організація взаємодії правоохоронних органів при виявленні організованих злочинних груп / І. В. Потайчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2(6) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12pivozh.pdf>.

найпершого моменту здійснюватися слідчо-оперативною групою [5, с. 167-173], укомплектованою рівною кількістю, як місцевими працівниками, так і представниками інших регіонів країни. Керівництво, на наш погляд, повинне бути покладене на представників Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю, Головного слідчого управління або Генеральної прокуратури України, залежно від підслідності.

При цьому в будь-якому випадку координуючі функції повинні виконувати органи прокуратури [6, с. 195-201; 7; 8, с. 5-10].

Оперативно-розшукові заходи, як відзначалося раніше, проводяться не тільки при розслідуванні злочинів, але й до порушення кримінальної справи. Саме оперативно-розшукові заходи часто виявляють ознаки злочинів, що служать підставою до вжиття заходів до їх припинення, запобігання, а також для порушення кримінальної справи, що особливо важливо для виявлення протиправної діяльності організованих злочинних співтовариств. У таких випадках, коли виникає необхідність порушення кримінальної справи, саме слідчий може і повинен кваліфіковано розібратися в суті отриманих оперативних даних, вирішити питання про наявність підстав для порушення кримінальної справи і проведення первинних слідчих дій. Уміла взаємодія в подібних випадках створює сприятливі умови для початку швидкого розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами.

Оцінюючи вищесказане, можна зробити висновок, що лише у випадку об'єднання можливостей спецпідрозділів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю й іншими державними органами можна в найкоротший строк досягти позитивних результатів у боротьбі з проявами організованої злочинної діяльності і корупції.

Питання організації і тактики виявлення організованої злочинної діяльності, а також - оперативно-розшукового прогнозування і взаємодії оперативно-розшукових, слідчих, контрольно-ревізійних і інших державних органів при виявленні і розслідуванні діяльності організованих злочинних груп, можуть становити інтерес як для працівників правоохоронних органів (включаючи оперативні і слідчі органи МВС, СБУ, митниці, а також прокуратури), так і для інших державних структур, які володіють значною інформацією, необхідною для розслідування організованої злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Михайлов В. И. Контролируемая поставка как оперативно-розыскная операция / В. И. Михайлов. – М. : Изд. Шумилова И. И., 1998. – 96 с.
2. Гоблиб Р. М. Взаимодействие органов следствия и дознания в раскрытии, расследовании и предупреждении преступлений / Р. М. Гоблиб // Следственная практика. – 1983. – № 141. – С. 80-82.
3. Куликов В. И. Бригадная методика расследования организованной преступной деятельности: принципы формирования / В. И. Куликов // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе: Межвуз. сб. науч. тр. – М., 1993. – С. 157-162.
4. Коновалова В. О. Криміналістичні аспекти боротьби з організованою злочинністю / В. О. Коновалова // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку. – Х. : НЮА України, 1995. – С. 343-345.

5. Стеценко А. Ю. Розслідування групою перспективи розвитку та вдосконалення / А. Ю. Стеценко // Вісник університету внутрішніх справ. – Х. : МВС України, 1996. – С. 167-173.

6. Дріжчаний І. В. Роль органів прокуратури України у боротьбі з організованою злочинністю: деякі аспекти міжнародного співробітництва / І. В. Дріжчаний // Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення. – К. : НДІ "Проблеми людини", 1998. – С. 195-201.

7. Шумський П. Слідство і організована злочинність / П. Шумський. – Хмельницький: Хмельницький ін-тут регіонального управління та права, 1996. – 51 с.

8. Кулаков В. В. Проблеми організації роботи апарату обласної прокуратури по нагляду за додержанням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. В. Кулаков. – Х., 1999. – 20 с.

Потайчук І. В.

Організація взаємодії правоохоронних органів при виявленні організованих злочинних груп

У статті досліджуються окремі аспекти правової та організаційної сутності взаємодії спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС і СБУ з прокуратурою, Міністерством юстиції України (зокрема Державним департаментом України з питань виконання покарань), податковою міліцією, контрольно-ревізійними установами, Державною митною службою

Ключові слова: взаємодія, досудове розслідування, кримінальний процес, оперативно-розшукова діяльність, організована злочинна група, правоохоронні органи

Потайчук І. В.

Организация взаимодействия правоохранительных органов при выявлении организованных преступных групп

В статье исследуются отдельные аспекты правовой и организационной сущности взаимодействия спецподразделений по борьбе с организованной преступностью МВД и СБУ из прокуратурой, Министерством юстиции Украины (в частности с Государственным департаментом Украины по вопросам исполнения наказаний), налоговой милицией, контрольно-ревизионными учреждениями, Государственной таможенной службой

Ключевые слова: взаимодействие, досудебное расследование, оперативно-розыскная деятельность, организованная преступная группа, правоохранительные органы, уголовный процесс

Potaichuk I. V.

Organization of co-operation of law enforcement authorities at the exposure of the organized criminal groups

The separate aspects of legal and organizational essence of cooperation of the special divisions on a fight against the organized crime of Ministry of Internal Affairs of Ukraine and Security of Ukraine Service with the office of public prosecutor, Ministry of justice of Ukraine (in particular with the State department of Ukraine according questions of execution of punishments), tax

militia control revision establishments Government custom service are investigated in the article

Key words: cooperation, prejudicial inquiry, organized criminal groups, operative-search activity, criminal process, law-enforcement authorities